

AYLA ÇINAROĞLU'NUN KİTAPLARINDA İNSAN SICAKLIĞI

Nur İÇÖZÜ- Yazar

Ayla Çınaroğlu, çocuk yazınımızın çok yönlü sanatçıları arasında önde gelen isimlerden biridir.

Yazınsal alanda verdiği şiir, öykü, senaryo, masal, roman, tiyatro oyunu gibi ürünlerin yanısıra grafik sanatçısı olmanın yansımalarını origamiye gönderme yapan zarfोगami gibi farklı kitaplarında da görebiliyoruz. Ancak onu çocuk edebiyatı alanında böylesine başarılı kılan özelliğın, yaşama ve insana bakışından kaynaklandığını düşünüyorum. İnsana, eşitliğe, özgürlüğe değer verme özelliğini hemen her kitabının satır aralarında bulmak olası.

Bu konuyla ilgili örneklerimi sanatçının **ALTIN KANATLI TOPÇİN - TÛLÛŞ** ve **UZAY GÛZELİ** adlı kitaplarından yola çıkarak vermek istiyorum:

Kitapların ortak özelliğı, uzaydan ya da bilinmez bir yerden gelen gizemli varlıkların kurguda baştan sona önemli rol oynaması. Ancak Çınaroğlu bu üç kitabında da sıradan bir fantastik kurgu yerine düşünsel boyutu yüksek, sorgulayıcı bir yol izlemeyi seçmiş.

ALTIN KANATLI TOPÇİN ve TÛLÛŞ

Bu iki kitabı tek başlık altında toplamamın nedeni, her iki metinde de böcek olarak tanımlayabileceğimiz, ama gizemli güçleri sayesinde kötülükleri sezebilen, onları yok eden fantastik yaratıkların konuyu baştan sona yönlendirmesi.

Altın Kanatlı Topçin, minik, sapsarı bal arısı benzeri bir böcek. Ancak onu diğer böceklerden ayıran özellik, kötülere cezalandırabilme yeteneğinin de bulunması. Bu öyle bir ceza ki, kişinin kötülüğünü tam anlamıyla yüze vuruyor. Yalancı, sahtekar, başkalarına kötülük yapan kişi, Topçin böceğın alnına vurmasıyla kendini yerde buluyor ve alnında kocaman, yeşil, parlak hiç silinmeyen bir leke oluşuyor. Kısa zamanda öylesine çok insanın alnında bu parlak leke görülüyor ki, sonunda insanlar bunun bir moda olduğunu düşünmeye başlıyorlar. Oysa sayıları az da olsa, alnında bu ışıltılı noktayı taşımayanlar da vardır toplumda.. İşin gerçek yanını ise yalnızca Mine ile Nesrin teyzesi bilmektedir.

Nesrin Teyze, Mine'nin ailede en sevdiği en iyi anlaşabildiğı büyüklerin başında geliyor.

Teyzesini diğer büyüklerden ayıran özelliğı Mine'nin şu sözlerinde bulabiliriz:

“ ...öteki büyüklere böyle bir şey söylediğinizde olduğu gibi olmaz, burnunuzu duvara çarpmazsınız onunla konuşurken...” (S: 6)

Mine ile teyzesi arasında öylesine bir samimiyet vardır ki, küçük kız ona adıyla seslenmekte sakınca görmez.

“ Çok güzel taklit yapar teyzem. Her şeyde bir komiklik bulur. Kimi zaman da birlikte buluruz komiklikleri kahaahalarla güleriz. Böyle zamanlarda anneannem gözlüklerinin üstünden ona bakıp , ‘üniversiteyi bitirdi iş bulup çalışmaya da başladı ama hala deli dolu, hala zirzop, Ne zaman büyüüp de ağırbaşlı bir hanım olacak bu kız bilmem ki,’der. Nesrin de başı yere düşüyormuş gibi yaparak iki eliyle tutar ve, ‘amanın başım çok ağırlaştı. Yetişin kaldıramıyorum,’ diye bağırır. (S:19)

Gülmek, eğlenmek toplumumuzun büyük bölümünde adeta suç gibi görülür Çınaroğlu yukarıdaki satırlarla kitaba taşıdığı toplumsal eleştiride, insanı tüm varlıklardan ayıran gülme yeteneğinin ne denli önemli olduğunu da duyumsanmasını istemektedir.

Kitapta Mine'nin ailesiyle ilgili anlattığı daha pek çok ayrıntı var. Ailesiyle gittikleri kır gezmelerinde yanlarında anneanne ve teyzesinin de olduğunu, zaman zaman komşularıyla da hafta sonu gezilerine gittiklerini yine bu anlatılanlardan öğreniyoruz. Çekirdek aile modelinin giderek ağır bastığı günümüz büyük kentli çocuğu için belki de özlem duyulacak bir olay.

Altın Kanatlı Topçin öyküsü işte böyle bir kır gezisinde başlıyor. Yazık ki o gezide Nesrin teyze yoktur ve onun yokluğunu fazlasıyla duyumsayan Mine can sıkıntısı içinde çevrede gezinmeye başlar. Bir an için çalıkların arasına girer. İşte o anda parlak sarı renkli minik böceklerle karşılaşır. Her çocuğun yaptığı gibi böceklerle konuşur. Ama ortada olağanüstü bir durum vardır. Tam “Senin adın ne böcek?” diye sorduğunda, kulağında **TOPÇİN** sözcüğü yankılanır. **Topçin**, ana kahraman olarak artık metinde yerini almıştır. Metnin neşeli ritmi içinde aslında yaşamla ilgili pek çok konu kendini duyumsatır. Örneğin yanlışların düzelmesi, kötülüklerin bitmesi için ille de herkesin bir **TOPÇİN** böceği mi olması gerekir? Düşünmeyi öğrenmek, olayları sorgulamak ve aklıyla tartmak insan olmanın en önemli özelliklerinden biri değil midir?

Mine tüm bunların yanıtını kendi kendine ararken, aslında umudunu da yitirmez. İnsanlara, dürüstlüğü, iyiliği anlatmanın Topçin olmadan da gerçekleşebileceğini düşünür. Topçin’le vedalaşması sırasında “**Başka bir biçimde anlatmalıyız onlara. Mutlaka bir yolunu buluruz,**” derken, umutlu olduğunu okurla da paylaşır. (S:62)

Çınaroğlu’nun insana duyduğu güven hemen her kitabında bir kez daha vurgulanır. Ne kadar umutsuz da görünse, tüm olumsuzlukları aşma gücü aslında insanın doğasında vardır. Bu yaklaşımı **Tülüş** adlı kitabında da görebiliriz.

TÜLÜŞ

Tülüş, Topçin’in özelliklerini taşıyan bir kahraman, ancak önemli bir farkı var. Eskileri yenileyebilme yeteneği olan bir böcek o.

Metnin akışında okurun, yaşamda yenilenmesi gereken şeylerin yalnızca eski eşya olmadığı gerçeğinin de duyumsaması hedeflenmiştir. Önemli olan yaşamın ta kendisinin de yenilenebilecek esneklikte dokunabileceğidir. Tülüş, hedeflerin zamana ve kişinin gelişimine koşut olarak yeniden yapılabildiğinin imgesel bir göstergesidir. Aynı zamanda herkeste yeniden yapılanma duygusunun canlanmasını da sağlamaktadır.

Kitabın en önemli özelliği, Çınaroğlu’nun toplumsal farklılıkları keskin çizgilerle sunması. Tülüş; çöplükte bulunan gizemli bir canlı. Çınaroğlu, naylon çadırlarda kalan çöp toplayıcılarının yaşamından kesitler sunarken bu farklılıkları can acıtmadan ama olanca çıplaklığıyla sergilemeyi ustalıkla gerçekleştirmiş.

Kitabın başında farklı meslek dallarından ve sosyal sınıftan kişilerin attıkları çöplere tanıklık ediyoruz. Öyle ki zaman zaman bu çöp kutularının içinde sanatsal ürünler de bulunabilmekte. Örneğin şiirlerini bir türlü kitaplaştıramayan genç şairin düş kırıklığı içinde çöpe attığı şiirleri gibi... Hangi ekonomik, kültürel gruptan olursa olsun sonuçta herkesin çöprü kocaman çöp

dağları arasında kucaklaşıp biraraya geliyor. Onları ayırmak ise, kentin kenar mahallelerinde oturan bazı ailelerin kendi kendilerine edindikleri bir iş.

Selma, işte böyle bir ailenin kızı. Minicik, henüz okula bile gitmiyor. Tek eğlencesi, çöpten topladığı kırık dökük oyuncaklarla oynamak. Bir gün karşısına çıkan, iri tüylü bir böceğin tüm yaşamlarını değiştireceğini ne o biliyor, ne de ailesi...

İçine heyecan unsurunun da katıldığı serüven işte böyle başlıyor.

Tülüş önüne gelen her eskiyi yeniledikçe, çevrenin dikkati de, Selma'nın ailesinde odaklanıyor. Öyle ki, bir haber uğruna insanların yaşamını alt üst etmekten kaçınmayan bazı televizyon gazetecileri de peşlerine düşüyor. İşini kaybetmek pahasına onları korumayı seçen gencecik bir stajyer gazeteci ise, mesleklerin kişisel değerlendirmelerle yönlenebileceğinin de canlı kanıtı olarak öyküdeki yerini alıyor. Toplumumuzda her an gözlemlediğimiz, insan modellerini bir bir taşıyor Çınaroğlu satırlarına.

Yazarın diğer kitaplarında da sık sık gördüğümüz gibi sanat da kendini duyumsatıyor metinde. Stajyer gazeteci Aslı'nın düşlerini iyi bir keman virtüözü olmak süslemektedir gerçekte. Ancak yaşam onu bir başka mesleğe yönlendirmiştir. Küçük okur, belki de yabancı olduğu virtüöz sözcüğüyle ilk kez karşılaşırken Sradivarius, Amati gibi dünyanın önde gelen keman markalarıyla da metin aracılığıyla tanışmış oluyor.

Diğer kitaplarında olduğu gibi Tülüş'de de insanı, insana sorgulatma yolunu seçen yazar, 8-10 yaş çocuğuna düşünmenin kapılarını da sonuna kadar açıyor. Metinde pek çok örneğine rastladığımız böylesi satırlardan yalnızca birini örnek olarak sunuyorum:

“...Zavallı yaratık ...Sanırım ne yazık ki çaban boşuna. Hiçbir canlı insan denli akıllı değil ama/İnsanın yaptığını hiçbir canlı yapmadı doğaya...” (S. 52).

Çınaroğlu bu ve benzeri birçok cümlesiyle günümüzde kendini iyiden iyiye duyumsatan doğal bozulmayı ve çevre sorunları da dile getiriyor öykü aracılığıyla..

UZAY GÜZELİ

Konu bir akşam evde halasıyla oturan Bora'yla halası ve sevimli kedileri Minnoş'un uzaylılar tarafından kaçırılmasıyla başlıyor.

Öykü'yü kitabın kahramanı halanın ağzından dinliyoruz. Hala, yabancı güçler karşısında yeğenini koruyamadığı için panik içindedir. Ancak özel bir aygıtla girerek görünmez yabancıların dillerini anlamaya ve konuşmaya başladıklarında biraz olsun kurtuluş umudu belirir.

Böylece iletişimin yaşamda ne denli önemli olduğu Çınaroğlu'nun anlatımıyla bir kez daha okura anımsatılmış olur, .

Metin genişledikçe, yaşamı sorgulama dönemi başlıyor.

İletişim iyi de, farklı olmak nasıl bir duygu oluşturur kişide? Ya da farkları ortadan kaldırmak nasıl mümkün olabilir? Yalnızca iletişim yeterli midir? Ya özdeşim? Her zaman, her ortamda nasıl kurulabilir? Kavramlar kişiye özel midir, toplumlar arası farklılıklar da kavramları etkiler mi?

Bütün bu sorular metinde sınırsız bir anlatımla, güldürü öğeleriyle süslenmiş bir şekilde çocukla buluşuyor.

Uzaylı görünmez kahramanların dile getirdiği soruların başında kavramlar yer alıyor. Özellikle İYİ-KÖTÜ, GÜZEL-ÇİRKİN gibi karşıt kavramların aslında hiç de kesinliği olmadığını aşağıdaki konuşmadan da okur kolayca çıkarabiliyor.

“ ...Uzun süredir izliyoruz sizleri. Çok karmaşık, düzensiz bir gezegeniniz var. Kendine özgü dilleri konuşan çok farklı ilkel canlılarınız var. Siz, insan türünün de yaşam biçimleriniz çok garip ve çok farklı. Ayır ayrı diller konuşuyorsunuz, anlaşabilmek için. Bu dillerin çoğunu çözümledik ama anlayamadığımız kavramlarla karşılaştık. Duyularla ilgili; duygu dediğiniz kavram var. Örneğin, renk, ses ve kokuların etkileri...Öncelikle öğrenmek istediğimiz şey, “güzel kavramıdır. ” (S.29)

Tartışma aslında konunun can damarı. Kurgu boyunca konu hep bu karşıtlık üzerinde sürüyor. Uzaylılar, özellikle **“Güzel”** sözcüğü üzerinde duruyorlar:

“ Yeryüzündeki pek çok şey için kullanabiliyorsunuz bu sözcüğü. Belki de en çok kullandığımız sözcüklerden biri. Her dilde var. Ama anlayamadığımız şu ki, birinizin güzel dediği bir şeye bir başkası “çirkin” diyebiliyor. Ki bu da güzel sözcüğünün tam karşıtı olduğu anlaşılan bir sözcük.” (S.30)

Bu sorgulama hala yeğenin de konuyu bir kez daha düşünmesine yol açıyor. Gerçekten de güzel nedir , kime denir acaba?

Hala için bunun yanıtı çok kolaydır, **“yararlı olan şey güzeldir,”(S.31)** deyip çıkıverir işin içinden Oysa ki henüz yuva çağındaki Bora için bu yanıt hiç de geçerli değildir. **“Olur mu hiç öyle şey. Benim için süt hiç de güzel şey değildir. Ne kadar yararlı olursa olsun sevmiyorum işte” (S:32)** diyerek konuyu farklı bir boyuta çekiverir. Ve üstelik işin içinde sürekli fikrini söyleyen bir de kedileri MİNNOŞ vardır.

Çınaroğlu, Minnoş’un dile gelmesini sağlayarak dünyada yaşamının yalnızca insanoğluna verilmiş bir ayrıcalık olmadığını, farklı algı ve duygu boyutlarında yaşayan başka canlıların da bulunduğunu, bir anlamda onların yaşam haklarına saygı göstermek gerektiğini inceden inceye duyumsatır okura . Kafalar iyice karışır ve sonuçta uzaylılar Bora ile halasına bir ay süre verirler. Şartları dünyanın en güzel şeyini ya da şeylerini bulup getirmeleridir. Böylece heyecanlı bir arayış başlar.

Aile içi ilişkilerin günümüzde özellikle büyük kentli çocuklar açısından pek de sıcak yaşandığını söyleyemeyiz. Bu bağlamda Uzay Güzeli’nin tombul hala modeliyle afacan yeğenin ortak bir çalışmada bir araya gelmesi, halanın ailenin diğer bireyleri ile sevimli ilişkisi, günümüz çocuğu için güzel bir örnek oluşturuyor. Daha da önemlisi 7-8 yaş grubu okurun bazı kavramlara adeta bağınazcasına bağlanan insanoğlunun yanlısını, UZAY GÜZELİNİ okurken satır aralarında duyumsaması.

Çınaroğlu’nun metninde öne çıkan bir başka özellik ise, insanı diğer canlılardan ayıran sanat olgusunun ısrarla altının çizilmesi. **EN GÜZELİ** arama sırasında Bora’nın anne-babasının sinema-tiyatro, resim-heykel-ve mimarlık sanatçılarının adlarını bir çırpıda sayabilmeleri bunun en belirgin örneği.

Kitabın sonunda ortaya çıkan gerçek ise. oldukça çarpıcı.

Çınaroğlu, metnin sonuna doğru insanın insanca davranış ve duruşuyla yeryüzünün en güzel şeyi olduğunun altını çizirken, tüm çirkinliklerin, kötülüklerin de yine ondan kaynaklandığını vurgulamaktan kaçınmıyor.

Gerçekten de insanın en güzel olabilmesi aslında hiç de zor değil...

Böylesine fantastik bir yaklaşımla kaleme alınan üç kitapta da aile içi ilişkiler, toplumsal gerçekler, sosyal sınıf farklılıkları ve en önemlisi insan sevgisi konuların içine başarıyla yerleştirilmiş.

2008 – Mayıs – Uçanbalık yayımları – Sayfa:207

T.C. ESKİŞEHİR OSMANGAZİ ÜNİVERSİTESİ, 3. ULUSAL ÇOCUK VE GENÇLİK EDEBİYATI YAŞAYAN YAZARLAR SEMPOZYUMU, ÇOCUK VE GENÇLİK EDEBİYATINDA AYL A ÇINAROĞLU SEMPOZYUMU.